

Programma van Eisen

Format conform KNA versie 4.1 (19-02-2018)

Locatie	Haarlem, Houtmarkt 7, Oostvest 54-56		
Projectnaam	Haarlem, Fietsznfabriek – fase 1		
Haarlem projectcode	OOS.0.2021		
Plaats binnen archeologisch proces			
0 IVO – Proefsleuven (IVO-P)			
0 IVO – Overig (IVO-O)			
0 Opgraven Landbodems			
0 IVO-P - variant Archeologische Begeleiding			
x Opgraven Landbodems – variant Archeologische Begeleiding			
Opsteller	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
Senior KNA Archeoloog	IDDS Archeologie Mevr. drs. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk Tel: 071-4028586 E-mail: smoerman@idds.nl	8-10-21	
Senior KNA Archeoloog, controle/goedkeuring	IDDS Archeologie Mevr. drs. Y. Meijer Postbus 126 2200 AC Noordwijk Tel: 071-4028586 E-mail: ymeijer@idds.nl	8-10-21	
Opdrachtgever	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
	Gemeente Haarlem Mevr. J. Kippersluis Postbus 3333 2001 DH Haarlem E-mail: jkippersluis@haarlem.nl Contactpersoon: Dhr. M. van Kesteren E-mail: mvankesteren@haarlem.nl		
Goedkeuring bevoegde overheid			
	Naam, adres, telefoon, e-mail	datum	paraaf
x Gemeente	Gemeente Haarlem Bureau Archeologie mevr. drs. A.C. van Zalinge Postbus 511		
0 Provincie			
0 Rijk			

0 Overig	2003 PB Haarlem Tel: 023-5115030 E-mail: a.v.zalinge@haarlem.nl Contactpersoon: dhr. G. van den Berg Tel: 023-5115030 E-mail: gvandenberg@haarlem.nl	12/10/2021	
Kennisgeving Depothouder/eigenaar	naam, adres, telefoon, email	datum	Paraaf
	Gemeentelijk depot voor bodenvondsten Haarlem mevr. F. Robbesom Postbus 511 2003 PB Haarlem E-mail: frobbesom@haarlem.nl	12/10/2021	i.o.

INHOUDSOPGAVE

1.ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGBIED	5
2.AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK	6
3.EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	6
4.ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	7
4.1. Regionale archeologische en cultuurlandschappelijke context	7
4.2. Aard en ouderdom van de vindplaats(en)	11
4.3. Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en)	11
4.4. Structuren en sporen	11
4.5. Anorganische artefacten	11
4.6. Organische artefacten	11
4.7. Archeozoologische, archeobotanische en fysisch antropologische resten	11
4.8. Motivatie	11
4.9. Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen	11
4.10. Gaafheid en conservering	12
5.DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING	12
5.1. Doelstelling	12
5.2. Relatie met NOaA en/of andere onderzoekskaders	12
5.3. Vraagstelling	13
5.4. Onderzoeksvragen	13
6.METHODEN EN TECHNIEKEN	13
6.1. Methoden en technieken	13
6.2. Strategie	16
6.3. Omgang kwetsbare vondsten en monsters	17
6.4. Structuren en grondsporen, scheepswrak of vliegtuig	17
6.5. Lichten (bij waterbodems)	18
6.6. Aardwetenschappelijk onderzoek	18
6.7. Anorganische artefacten	19
6.8. Organische artefacten	19
6.9. Archeozoologische, archeobotanische en fysisch antropologische resten	19
6.10. Overige resten	19
6.11. Dateringstechnieken	19
6.12. Beperkingen	19
7.UITWERKING EN CONSERVERING	20
7.1. Structuren, grondsporen, scheepswrak of vliegtuig, vondstspredingen	20
7.2. Analyse aardwetenschappelijke gegevens	20
7.3. Anorganische artefacten	20
7.4. Organische artefacten	20
7.5. Archeozoologische en -botanische resten	20
7.6. Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten e.d.)	20
8.(DE)SELECTIE EN CONSERVERING	20

8.1. Selectie materiaal voor uitwerking	20
8.2. Selectie materiaal voor deponering en verwijdering	20
8.3. Selectie materiaal voor conservering.....	21
9. DEPONERING	21
9.1. Eisen betreffende depot	21
9.2. Te leveren product	21
10. RANDVOORWAARDEN EN AANVULLENDE EISEN	21
10.1. Personele randvoorwaarden	21
10.2. Overlegmomenten	21
10.3. Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie.....	22
10.4. Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen	22
11. WIJZIGINGEN TEN OPZICHTE VAN HET VASTGESTELDE PVE.....	23
11.1. Wijzigingen tijdens het veldwerk	23
11.2. Belangrijke wijzigingen	23
11.3. Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk	23
11.4. Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering	23
12. LITERATUUR EN BIJLAGEN	24
12.1. Literatuur	24
12.2. Bijlagen.....	24

1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGBIED

Projectnaam	Haarlem, Fietsznfabriek – fase 1
Gemeentelijke projectcode	OOS.0.2021
Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Haarlem
Plaats	Haarlem
Toponiem	Fietsznfabriek (Houtmarkt 7, Oostvest 54-56)
Kadastrale aanduiding	Haarlem D 70777, 10443, 10652
x,y-coördinaten	104.550 / 488.435 (centrum) 104.544 / 488.481 (N) 104.586 / 488.467 (O) 104.565 / 488.390 (Z) 104.508 / 488.424 (W)
CMA/AMK-status	Hoge archeologische waarde
Archis-monumentnummer	13913
Archis-waarnemingsnummer	n.v.t.
Oppervlakte plangebied	4.123 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied	4.123 m ²
Huidig grondgebruik	Opslagterrein, speelplaats
Maaiveldhoogte	-0,1 tot +0,7 m NAP
Grondwaterstand	-0,5 m NAP
Risico ontplofbare oorlogsresten (OO)	De zuidoosthoek van het plangebied is op basis van een uitgevoerde risicoanalyse verdacht op het voorkomen van ontplofbare oorlogsresten (OO). Er is nader onderzoek geadviseerd. Dit zal bestaan uit dieptedetectie en (indien noodzakelijk) het handmatig dan wel machinaal benaderen van potentiële OO. Mocht benadering noodzakelijk blijken dient deze werkzaamheid mogelijk nog door middel van een addendum aan dit PvE te worden ingepland bij het archeologisch onderzoek. Dit in overleg met de Vakgroep Archeologie van de gemeente Haarlem.
Bodemkwaliteit	Ter plaatse van een voormalige olie-opslagplaats en ondergrondse tank is de bodem sterk verontreinigd met minerale olie. Hiervoor is nader onderzoek geadviseerd. De bodemkwaliteit zal echter geen rol spelen bij het verwijderen van de vloeren. Ter plaatse van de zone die verdacht is op OO zijn geen sterke verontreinigingen vastgesteld. Mochten ten aanzien van de bodemkwaliteit graafwerkzaamheden noodzakelijk blijken dient deze werkzaamheid mogelijk nog door middel van een addendum aan dit

	PvE te worden ingepland bij het archeologisch onderzoek. Dit in overleg met de Vakgroep Archeologie van de gemeente Haarlem.
--	--

2. AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK

De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande herontwikkeling van het plangebied. Er zal nieuwbouw worden gerealiseerd en er komt een ondergrondse parkeerkelder. Het archeologisch vooronderzoek (Wilbers / Moerman 2021; zie hoofdstuk 3 en 4) heeft uitgewezen dat er een hoge archeologische verwachting geldt vanaf de onderzijde van de huidige vloeren tot een diepte van ongeveer 3,5 m -mv. Er is vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een archeologische begeleiding van de sloop van de vloeren en een archeologische opgraving van de bouwkuip voor de nieuwbouw. Dit advies is overgenomen door de gemeente Haarlem.

Omdat de grond momenteel nog in eigendom is van de gemeente, maar uiteindelijk verkocht zal worden aan een ontwikkelaar, is er sprake van een gefaseerde aanpak:

- Fase 1 omvat het slopen van de aanwezige vloeren voorafgaand aan de verkoop. Hierbij mogen geen funderingen worden verwijderd en mag de ondergrond niet worden geroerd. De zichtbare funderingen worden in kaart gebracht. Het beton van de vloeren wordt ter plaatse gebroken en als afdekkende laag over het terrein uitgespreid, teneinde schatgraverij te voorkomen. Mogelijk is op een deel van het terrein benadering van OO noodzakelijk. Indien dat het geval is, moeten deze werkzaamheden ook in fase 1 worden begeleid. Mocht benadering noodzakelijk blijken dient deze werkzaamheid mogelijk nog door middel van een addendum aan dit PvE te worden ingepland bij het archeologisch onderzoek. Dit in overleg met de Vakgroep Archeologie van de gemeente Haarlem.
- Fase 2 betreft de archeologische opgraving van de parkeergarage. Deze fase vindt plaats na de verkoop. Momenteel zijn er nog geen bouwplannen en kan de omvang van de archeologische opgraving dus nog niet worden vastgesteld.

Onderhavig PvE omvat uitsluitend fase 1 van het onderzoek: de archeologische begeleiding van de sloop van de vloeren en (indien noodzakelijk) van de OOO (Opsporing Ontplofbare Oorlogsresten) werkzaamheden. Zodra de bouwplannen definitief zijn dient voor de hiermee gepaard gaande ingrepen de strategie te worden bepaald in een nieuw PvE-opgraving (Fase 2).

3. EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Eerder uitgevoerd onderzoek	
Bureauonderzoek	
Uitvoerder	IDDS Archeologie
Uitvoeringsperiode	Juni 2021
Rapportage	Wilbers, A.W.E. / S. Moerman, 2021: <i>Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase: Fietsznfabriek (Houtmarkt 7, Oostvest 54-56), Haarlem, gemeente Haarlem, Noordwijk</i> (IDDS Archeologie rapport 2585).

Veldonderzoek (IVO-O)	
Uitvoerder	IDDS Archeologie
Uitvoeringsperiode	Juni 2021
Uitvoeringsmethode	Verkennd booronderzoek en beoordeling van asbestgaten door een archeoloog
Rapportage	Wilbers, A.W.E. / S. Moerman, 2021: <i>Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase: Fietsznfabriek (Houtmarkt 7, Oostvest 54-56), Haarlem, gemeente Haarlem, Noordwijk</i> (IDDS Archeologie rapport 2585).
Vondsten/monsters/documentatie	IDDS Archeologie, Noordwijk, tot deponering bij het depot voor bodemvondsten van de gemeente Haarlem

4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

4.1. Regionale archeologische en cultuurlandschappelijke context

Cultuurlandschap

De diepe ondergrond van het plangebied bestaat uit strandzand. Van duinen op de strandvlakte zijn in het booronderzoek geen sporen aangetroffen. Het strandzand is door een rivier, waarschijnlijk het Spaarne, gedeeltelijk geërodeerd en in een groot deel van het plangebied is een oeverzone ontstaan. De oorspronkelijke top van het strand lag op ongeveer -3,5 m NAP, nu ongeveer 4,0 m -mv. De oeverzone langs de rivier is opgevuld met voornamelijk verspoeld veen en zandlaagjes en helemaal aan de rand enkele dunne kleilagen. In deze oeverzone kwamen dus sterk wisselende stromingen voor, aangezien het verspoelde veen wordt afgezet in stilstaand water en de zandlaagjes in stromend water. De opvulling van oeverzone reikt tot ongeveer -3,9 m NAP ofwel 4,5 m -mv en daarmee was de oeverzone vrijwel volledig opgevuld tot aan het maaiveld ten oosten van de oeverzone.

Op de opgevulde oeverzone en op het strandzand ontstond daarna een moeras waarin een dik veenpakket ontstond. Gedurende de periode van veenvorming was er een periode dat er geen veen werd gevormd en dat de bovenzijde van het veen zelfs enigszins droog werd. Hierdoor kon een klein deel van het veen enigszins veraarden en is er een dunne horizont aangetroffen op -3,1 tot -3,2 m NAP, 3,5 m -mv. De veengroei ging later echter verder, aangezien er nog een veenpakket aanwezig is boven het veraarde veen.

Van de verdere natuurlijke ontwikkeling in het plangebied zijn geen bodemlagen meer intact aanwezig. De andere lagen, vanaf ongeveer 3,5 m -mv tot aan het maaiveld, zijn door de mens geroerd of zelfs aangebracht. Deze antropogene pakketten zijn van onder naar boven genummerd als ophooglaag 1 tot en met 4.

Op basis van de samenstelling en de vondsten in de antropogene pakketten kan worden vastgesteld dat het onderste pakket (ophooglaag 1) is ontstaan in de periode dat dit gebied bij de binnenstad werd getrokken. In die periode was de oeverzone waarschijnlijk nog duidelijk zichtbaar. Wellicht is dit pakket opgeworpen als wal- of kadelichaam, of betreft het een huisterpachtige versteviging. Waarschijnlijk was ook het tweede antropogene pakket (ophooglaag 2) in de 16^e eeuw al aanwezig, aangezien anders de gracht buiten de stadsmuur niet kon worden aangelegd. Ophooglagen 1 en 2 bestaan daarom waarschijnlijk ook voornamelijk uit door de mens geroerde natuurlijke (veen) afzettingen. Gezien de diepteligging van deze pakketten heeft er in het plangebied ook inklinking en oxidatie van veen plaatsgevonden, waardoor de top van ophooglaag 2 nu lager ligt dan de waterstand in het Spaarne en de vermoedelijk gelijke waterstand in de voormalige gracht.

Het derde antropogene pakket (ophooglaag 3) is volledig opgebracht, waarschijnlijk sinds de 17^e eeuw voor de bouw en uitbreiding van de brouwerij (tot in de 20^e eeuw). De funderingen die zijn aangetroffen en die rusten op dit antropogene pakket behoren daarom waarschijnlijk tot deze brouwerij (of omliggende huizen) en dateren waarschijnlijk tussen de 17^e eeuw en de 20^e eeuw. Het bovenste antropogene pakket (ophooglaag 4) en de verschillende vloeren in het plangebied behoren tot de drukkerij uit de 20^e eeuw.

Archeologie

Binnen het plangebied zijn in 1965 aanwijzingen gevonden voor een pottenbakkerij. Onder de houten vloer van het huis Houtmarkt 7 werd in een schelpenlaag een hoeveelheid ovenafval aangetroffen, bestaande uit onder meer ca. 120 kleirolletjes die gebruikt werden bij het apart houden van geglazuurde tegels bij het bakken en 67 kleine biscuit rand- en wandfragmenten van schotels. Verder werden onder meer afgesleten proefnagelfragmenten, een bakplaat en vulstukken aangetroffen (Miedema 1983).

Dat langs dit deel van het Spaarne wel meer pottenbakkerijen stonden, blijkt onder meer uit een proefsleuf die in 1995 is aangelegd in de achtertuin van Houtmarkt 43.¹ Er werd een fundering aangetroffen met een vloer ernaast. De vondsten bestonden uit relatief veel pottenbakkersafval, waaronder vrij veel biscuit, een tegel met boekhouding voor oveninhoud en ontwerpen voor versiering. Ook andere ambachten waren waarschijnlijk vertegenwoordigd langs dit deel van het Spaarne. Zo werd bij onderzoek na de sloop van een pand aan de Spaarnwouderstraat 93 een kelder van een 17^e-eeuwse voorganger gevonden met tussen en onder deze resten veel smalle repen vensterglas (Archisnr. 2996064100; Numan / Poldermans 1988).

Bij onderzoek op de plaats van een gesloopt pand aan de Spaarnwouderstraat 91 bleek de bodem geheel verstoord te zijn door eerdere sloopactiviteiten (Archisnr. 2008673100, 2996056100; Numan / Poldermans 1989).

In de directe nabijheid van het plangebied is het plaatsen van twee ondergrondse containers archeologisch begeleid (Archisnr. 3296509100; de Groot 2016). Locatie SD02 bevond zich direct ten noorden van het plangebied in de Dijkstraat (hoek Glasblazersstraat) en locatie SD03 ten zuidwesten in de Houtmarkt (hoek Korallensteeg). Op locatie SD02 werd 30 cm recent opgebracht zand aangetroffen op een recent puinhoudend pakket. Vanaf 0,8 m -mv (ca. -0,4 m NAP) was de oudere stadsophoging aanwezig en vanaf 2,0 m -mv (ca. -1,6 m NAP) tot minimaal 3,5 m -mv was sprake van veen. Er zijn geen sporen of archeologisch relevante vondsten aangetroffen. Op locatie SD03 was de bodemopbouw in grote lijnen hetzelfde, maar werden de waarnemingsmogelijkheden ernstig beperkt door toestromend water vanuit het Spaarne. Er werd één spoor aangetroffen: een kademuur of mogelijk een deel van een bruggenhoofd, waarschijnlijk van voor de 19e eeuw.

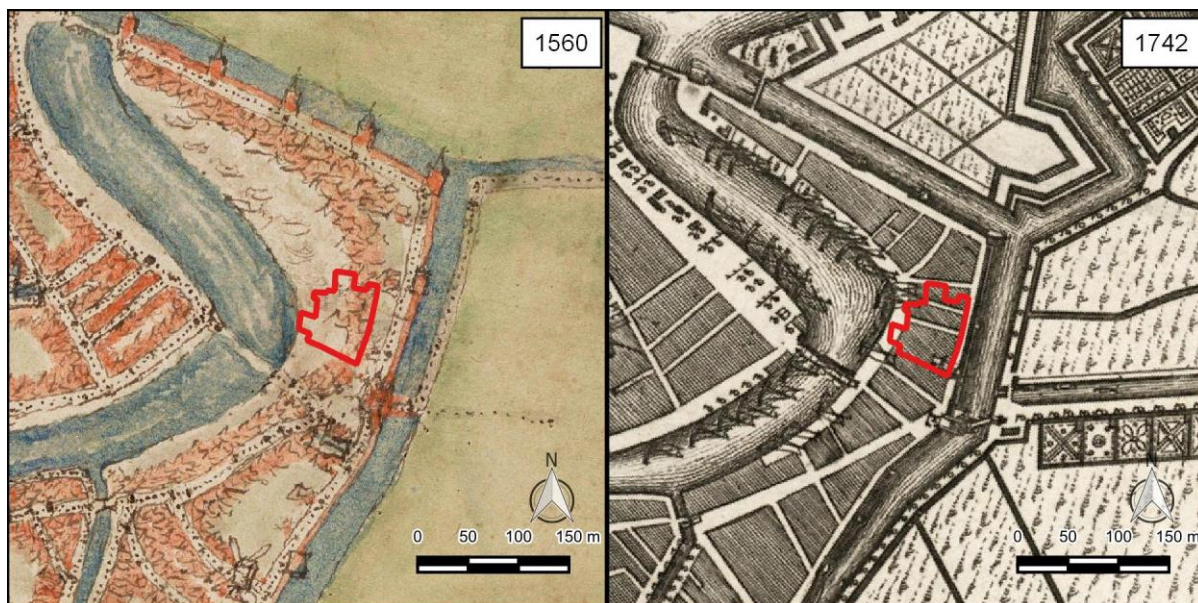
Historie

Het plangebied maakt deel uit van de stadsuitbreiding die tussen de tweede helft van de veertiende eeuw en het begin van de vijftiende eeuw werd aangelegd. Al vanaf de 13^e eeuw was hier allerlei nijverheid gevestigd, waaronder bierbrouwerijen en scheepsbouwers. Op de kaart die getekend is door Jacob van Deventer rond 1560 is te zien dat bebouwing zich met name concentreerde in het oosten van het stadsdeel (Figuur 1). Direct langs het Spaarne waren scheepswerven aanwezig. Op de kaart van Tirion uit 1742 is te zien dat de contouren van de bebouwing en het stratenpatroon nagenoeg gelijk zijn aan de huidige.

¹ Dagrapport 095 Houtmarkt 43 AWH, aangeleverd door de Vakgroep Archeologie van de gemeente Haarlem.

Het huidige pand Houtmarkt 7 dateert uit het eerste kwart van de 17^e eeuw. Het betreft het woonhuis bij de voormalige bierbrouwerij 't Scheepje. De brouwerij was meer dan 200 jaar in eigendom van Dirck Dircksz en zijn nazaten (Biesboer 1987). Schipper Dirck kocht in 1565 een huis met erf aan de Scheepmakersdijk (de huidige Houtmarkt). Zijn zoon, oorspronkelijk eveneens schipper van beroep, breidde het bezit uit en wordt vanaf 1612 vermeld als brouwer. In 1618 verkreeg de brouwerij vergunning voor het plaatsen van een moutmolentje (molendatabase.org). Tevens werden er diverse huizen gebouwd aan de tegenwoordige Dijkstraat, die later weer werden doorverkocht. Een in 1691 vervaardigde kaart van de zone langs het Spaarne geeft een beeld van hoe de brouwerij er destijds uit zag (Figuur 2)².

In 1916 werd de brouwerij als laatste nog bestaande Haarlemse bierbrouwerij opgeheven. Het complex werd verkocht aan een kaasexporteur. De bebouwing aan de Houtmarkt bestond op dat moment uit een dubbelpand uit ca. 1610 op nummer 7 en twee bouwdelen (één waarschijnlijk een stal) gescheiden door een bakstenen poort op nummer 5. Op het achterterrein stond onder meer een bergplaats van drie verdiepingen (achter Houtmarkt 7). Aan de Oostvest bevonden zich waarschijnlijk drie 17e-eeuwse pakhuizen, waarvan de twee noordelijke samen de bierkelder vormden. De bebouwing is grotendeels gesloopt in 1916 en is in de periode tussen 1917 en 1935 vervangen door nieuwbouw. Doordat de nieuwbouw tussen de bestaande bebouwing kwam te staan, is de indeling van het terrein grotendeels gelijk gebleven aan de 17^e-eeuwse situatie. Van de originele bebouwing resteert bovengronds alleen nog Houtmarkt 7 en mogelijk een gedeelte van de noordgevel van Oostvest 54-56 (Schaars 2018).

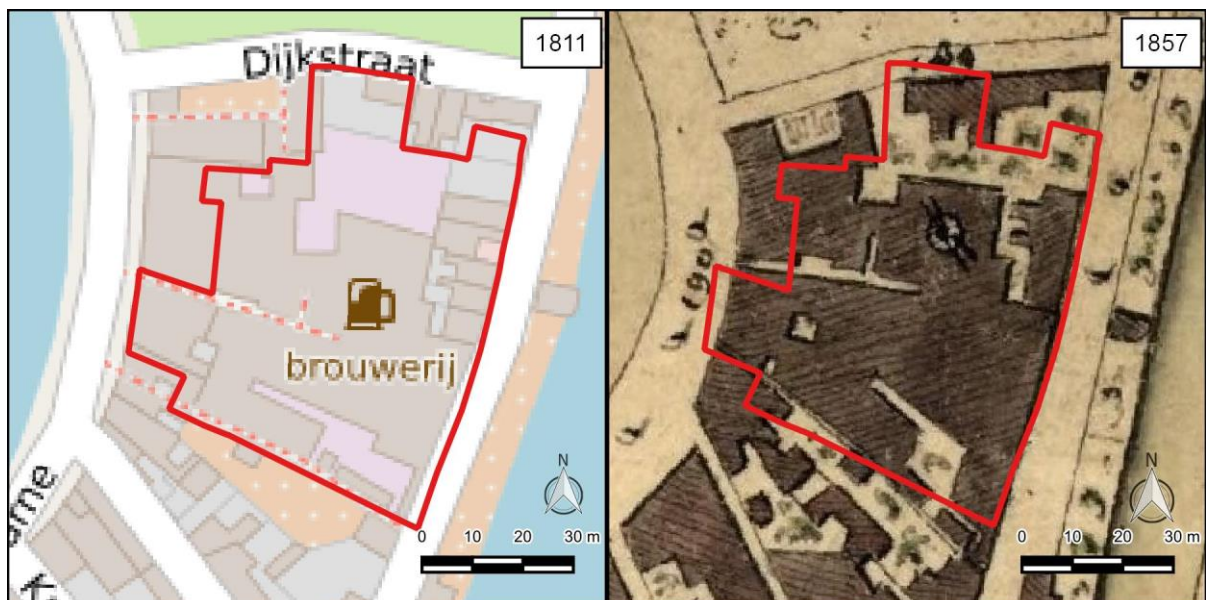

Figuur 1: Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Van Deventer uit ca. 1560 en de kaart van Tirion uit 1742.

² De kaarten van Pieter Wils (1646) en Romeyn de Hooghe (1688) zijn niet toegevoegd omdat die geen aanvullende informatie opleveren ten opzichte van "Kaart van binnen het Spaarne en van het Zuider Buiten Spaarne" uit 1691.

Figuur 2: Het plangebied (bij benadering weergegeven met de rode lijn) op de "Kaart van binnen het Spaarne en van het Zuider Buiten Spaarne" uit 1691.

Figuur 3: Het plangebied op het gedigitaliseerde minuutplan uit 1811-1832 (hisgis.nl) en de kaart van de Geus uit 1857. De Geus geeft de moutmolen nog weer, die op een bekend moment is gesloopt.

4.2. Aard en ouderdom van de vindplaats(en)

Op basis van het bureauonderzoek heeft het plangebied een hoge verwachting voor archeologische resten vanaf de ingebruikname van de oevers van het Spaarne in de 13^e eeuw. Er kunnen resten van allerlei nijverheid worden verwacht. Vermoedelijk was in het plangebied een pottenbakkerij gevestigd. Aan het begin van de 17^e eeuw werd in het plangebied een bierbrouwerij gesticht die heeft bestaan tot 1916.

4.3. Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en)

Het brouwerijcomplex omvatte nagenoeg het hele plangebied. De begrenzing en oppervlakte van overige vindplaatsen is onbekend.

4.4. Structuren en sporen

In het plangebied kunnen vanaf het maaiveld tot aan de onderzijde van de antropogene pakketten archeologische resten verwacht worden vanaf de 13^e eeuw. Het kan gaan om ophooglagen, resten van houtbouw (paalsporen), resten van steenbouw (funderingen, muren, vloeren, kelders) en resten van percelering en afwatering (greppels, sloten). Tevens mogen resten van ambachten worden verwacht: pottenbakkerij uit de periode voor de 17^e eeuw en bierbrouwerij uit de 17^e eeuw en later. Het kan bijvoorbeeld gaan om resten van ovens, kuilen met afval en dergelijke. Geassocieerd met de bierbrouwerij kunnen resten van een molen worden aangetroffen. Tevens kunnen resten van woningen en achtererven met bijbehorende opstallen, beer- en waterputten en -kelders worden verwacht, zowel uit de (Late) Middeleeuwen, als uit de moderne tijd.

4.5. Anorganische artefacten

Te verwachten vondstmateriaal bestaat uit aardewerk (waaronder halffabricaten en misbaksels), metaal, keramisch bouw materiaal, gepaarde, natuursteen en glas.

4.6. Organische artefacten

Organische artefacten zoals leer, (bewerkt) hout en textiel kan goed bewaard zijn gebleven, met name onder de grondwaterspiegel. Verkoold organisch materiaal en (bewerkt) bot kan wel bewaard zijn gebleven boven de grondwaterspiegel.

4.7. Archeozoölogische, archeobotanische en fysisch antropologische resten

In afvalkuilen en beerputten kunnen resten van voedselbereiding en -consumptie worden aangetroffen zoals botmateriaal van vissen en zoogdieren, resten van zaden, bessen en planten, houtresten, etc. In humeuze vullingen van sporen kan pollen worden aangetroffen. Fysisch antropologische resten worden niet verwacht.

4.8. Motivatie

De archeologische verwachting is gebaseerd op de eerder uitgevoerde onderzoeken (hoofdstuk 3) en op de gegevens zoals vermeld in de voorgaande paragrafen.

4.9. Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen

In het plangebied komen verschillende antropogene (ophoog)pakketten voor. De archeologische verwachting voor de antropogene pakketten is hoog. Deze pakketten zijn door de mens ontstaan of aangebracht en bevatten dus archeologische resten. Het onderste antropogene pakket, ophooglaag 1, is waarschijnlijk ontstaan in de 13^e-15^e eeuw toen deze zone langs het Spaarne in gebruik werd genomen en daarna onderdeel werd van de stad. Ophooglaag 2 is waarschijnlijk te relateren aan de situatie in de 16^e eeuw en ophooglaag 3 is waarschijnlijk aangebracht bij de bouw en uitbreiding van de brouwerij in

de 17^e tot 20^e eeuw. Voor al deze ophooglagen geldt dus een hoge archeologische verwachting voor resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Ophooglaag	Vermoedelijke datering	Diepte (m-mv)	Niveau (m NAP)
4	Modern	0,0 tot 0,8	0,4 tot -0,3
3	17 ^e -20 ^e eeuw	0,3 tot 1,8	0,3 tot -1,3
2	16 ^e eeuw	1,1 tot 2,6	-1,0 tot -2,1
1	13 ^e -15 ^e eeuw	1,9 tot 3,5	-1,4 tot -3,4

4.10. Gaafheid en conservering

Het is niet bekend in hoeverre de resten van de bierbrouwerij en oudere sporen verstoord zijn geraakt bij de sloop van het complex in 1916 en de realisatie van nieuwbouw in de periode daarna. De conservering van organisch vondstmateriaal kan goed zijn, met name onder de grondwaterspiegel.

5. DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING

5.1. Doelstelling

De doelstelling van een opgraving (variant archeologische begeleiding) is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden.

Specifiek voor de huidige begeleiding is de doelstelling om er voor te zorgen dat bij de sloop van de vloeren de archeologische resten zo intact mogelijk in de bodem aanwezig blijven. Tevens is het doel om de funderingen aan het maaiveld te registreren zodat deze informatie gebruikt kan worden voor de opgraving. Uitgangspunt is dus dat er in fase 1 geen bodemversturende werkzaamheden plaats zullen vinden.

5.2. Relatie met NOaA en/of andere onderzoekskaders

De NOaA bevat de volgende vragen voor bierbrouwerijen en pottenbakkerijen in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd:

- Wat zijn de aard, verschijningsvormen, omvang en context van ambachtelijke specialisatie?(NOaA 2.0-vraag 67)
- Waar komen niet-lokale grondstoffen van gebruiksvoorwerpen vandaan?(NOaA 2.0-vraag 139)

Van de Haarlemse onderzoeksagenda is thema II: de Haarlemse stad binnen de singels (oude binnenstad en nieuwstad) van belang. Hieronder vallen de volgende uitgangspunten voor onderzoeksvragen:

- Het ontstaan van Haarlem, de vroegste topografie en verdere ontwikkeling ervan
- Ontwikkeling van de huizenbouw in de stad
- Materiële cultuur en sociale stratigrafie (de opbouw van de sociale klassen)
- De relatie tussen de stedelijke kern van Haarlem en het omliggende woongebied
- Ontwikkeling van handel en nijverheid
- Bijzondere vondstgroep: beerputten

5.3. Vraagstelling

Het onderzoek betreft een opgraving (variant archeologische begeleiding). De vraagstelling is gericht op het inzicht verschaffen in de archeologische relictten in het plangebied. Dit zal maar zeer beperkt mogelijk zijn omdat fase 1 van de archeologische begeleiding alleen het verwijderen van de huidige vloeren omvat en eventueel ook nog enkele (naar verwachting kleinschalige) benaderingen van mogelijke OO.

5.4. Onderzoeksvragen

Omdat het onderzoek zo beperkt is, is ook het aantal onderzoeksvragen zeer beperkt.

- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de stratigrafische en ruimtelijke positie van de archeologische sporen en structuren (t.o.v. maaiveld en NAP)?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Wat is de omvang en ligging van eventuele verstoringen/funderingen huidige bebouwing?

6. METHODEN EN TECHNIEKEN

6.1. Methoden en technieken

Algemeen

- Het onderzoek dient conform de heersende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie te worden uitgevoerd, alsmede conform de Haarlemse richtlijnen voor archeologisch onderzoek (versie oktober 2014) en onderhavig PvE.
- Bij de inzet van de bouwhistoricus (zie verder) zijn ook de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek (2009) van toepassing.
- De hoofdmeetpunten worden uitgezet en periodiek door de archeoloog of veldtechnicus gecontroleerd.

Uitvoering van de archeologische begeleiding

- Eventueel graafwerk wordt uitgevoerd met een graafmachine met een gesloten bak met een gladde rand of met de hand.
- Inzet van ander materieel voor het verwijderen van de moderne vloeren is toegestaan, mits dit niet zorgt voor onnodige beschadiging van de onderliggende archeologische resten.
- Het niveau direct onder de verwijderde vloeren wordt zo nodig met de hand bijgeschaafd / opgeschoond.
- Het niveau direct onder de verwijderde vloeren wordt systematisch en vlakdekkend afgezocht naar vondstmateriaal onder gebruik van een metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen.

Indien moet worden verdiept voor de OOO-werkzaamheden dan geldt:

- Bij het verdiepen worden vondsten verzameld.
- Bij het verdiepen wordt systematisch en vlakdekkend gebruik gemaakt van een goede metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen.

- Ontgravingen worden systematisch en vlakdekkend afgezocht met een metaaldetector voor het opsporen van metalen voorwerpen.
- Ook het stort wordt onderzocht met de metaaldetector.

Registratie

- Er dienen foto's gemaakt te worden van de beginsituatie, van de algemene situatie tijdens het veldwerk, de vlakken, van grondsporen in het vlak, van belangwekkende/kwetsbare vondsten en van de oplevering.
- Het niveau direct onder de vloer wordt waar nodig geschaafd / opgeschoond, ingekrast en getekend op schaal 1:20 of groter. Ditzelfde geldt voor vlakken bij de OOO-begeleiding. Er mag digitaal getekend worden.
- Alle vlakken worden ingemeten (x,y,z-coördinaten). Tevens dienen van het maaiveld langs één van de lange zijden van de werkput de hoogtes ingemeten te worden.
- Eventuele coupes worden schaal 1:20 of groter getekend.
- Detailtekeningen worden zo groot getekend als in de situatie nodig geacht wordt door de projectleider.
- Tevens worden op vlaktekeningen de NAP-hoogten van het vlak en het maaiveld aangegeven en waar foto's zijn gemaakt.
- Structuren worden apart gefotografeerd en zo nodig getekend op detailtekeningen, niet kleiner dan 1:20.

Nummering van sporen, vondsten en monsters

M.b.t. de nummering van sporen, vondsten en monsters dient de notatie conform de Haarlemse richtlijnen voor archeologisch onderzoek (vigerende versie) gevolgd te worden:

Spoornummering:

Alle tijdens een onderzoek waargenomen fenomenen krijgen een spoornummer, dus ook (recente) verstoringen en (natuurlijke) lagen. Het spoornummer is numeriek en begint altijd bij 0001. Het spoornummer 0000 bestaat niet. Binnen een opgravingscode is een spoornummer altijd uniek. Ter onderscheid met de vondst- en monsternummers worden de spoornummers op zowel de analoge als digitale veldtekeningen en spoorlijsten altijd voorafgegaan door de letter S. Bij een aantal specifieke sporen dient de bovenstaande nummering echter verlaten te worden. Het gaat daarbij om:

Waterput = spoorcode WA
Waterkelder = spoorcode WK
Beerput = spoorcode BP
Beerkelder = spoorcode BK
Tonput = spoorcode TP
Kelder = spoorcode KE
Gracht = spoorcode GR
Graf = spoorcode GF
(Graf-)kist = spoorcode KT

Het spoornummer bestaat in deze gevallen uit een twee-letterige code, plus een volgnummer, bestaand uit twee cijfers, plus een eventueel laagnummer, bestaand uit een letter uit de reeks van A tot Z.

Binnen deze systematiek wordt bijvoorbeeld de eerste waterput die bij een onderzoek wordt aangetroffen gecodeerd als WA01, de tweede als WA02 etc. Indien binnen de vulling van bijvoorbeeld WA01 verschillende lagen te onderscheiden zijn, worden deze geregistreerd als WA01A, de daaronder gelegen laag als WA01B, de laag daaronder als WA01C etc. De insteek van de waterput krijgt een regulier spoornummer.

Bij beerputten is verder soms een stortgoot aanwezig. In dat geval wordt de laag-aanduiding vervangen wordt door de code GT. Indien bijvoorbeeld bij BP01 sprake is van een stortgoot wordt deze geregistreerd als BP01GT. De insteek van de beerput krijgt een regulier spoornummer.

Als boven een tonput (TP) later een beerput is gemaakt, dan krijg iedere afzonderlijke tonput de code TP (TP01, TP02 etc.) en de beerput de code BP. Bij de beschrijving van het spoor wordt aangegeven: secundair gebruikt als beerput en wordt de TP aan de BP gekoppeld.

Als boven een tonput (TP) later een waterput is gemaakt, dan krijgt de tonput de code TP en de waterput de code WA en bij de beschrijving wordt de TP aan de WA gekoppeld. Als deze vervolgens later als beerput is hergebruikt dan blijft deze de codes behouden maar bij de beschrijving van het spoor wordt aangegeven: secundair gebruikt als beerput.

Als alleen een tonput is aangetroffen dient de functie daarvan beschreven te worden (bijv. afvalton, waterton, beerton). De insteek van een tonput krijgt een regulier spoornummer. Als een (water)kelder later is hergebruikt als beerkelder, dan behoudt deze de code KE (of WK) maar wordt bij de beschrijving van het spoor aangegeven: secundair gebruikt als beerkelder.

Vondstnummering:

Op vondst- en monsterkaartjes wordt, in aanvulling op de hiervoor in de KNA gestelde specificaties, altijd de door Bureau Archeologie, gemeente Haarlem toegekende projectcode vermeld.

Het vondstnummer is numeriek en begint altijd bij 0001. Vondstnummer 0001, 0002 etc. (zonder spoorcodering althans, zie onder) is uniek voor de hele opgraving. Het vondstnummer 0000 bestaat niet en mag, bijvoorbeeld, niet gebruikt worden voor losse vondsten. Laatst genoemde krijgen een regulier vondstnummer met de toevoeging LV (bijv. 0001LV). Op de vondstenlijst dient aangegeven te worden wat de herkomst van de vondst is. Ter onderscheid met de monster- en spoornummers worden de vondstnummers op zowel de analoge als digitale veldtekeningen en vondstenlijsten altijd voorafgegaan door een V.

Bij een aantal specifieke sporen dient bovenstaande nummering echter verlaten te worden. Het gaat daarbij om:

- Waterput = spoorcode WA
- Waterkelder = spoorcode WK
- Beerput = spoorcode BP
- Beerkelder = spoorcode BK
- Tonput = spoorcode TP
- Kelder = spoorcode KE
- Gracht = spoorcode GR
- Graf = spoorcode GF
- (Graf-)kist = spoorcode KT
- Skelet = vondstcode SK

Het vondstnummer wordt in deze gevallen gelijk aan de spoorcodering, bestaand uit een tweeletterige code, plus een volgnummer, bestaand uit twee cijfers, plus een eventueel laagnummer, bestaand uit een letter uit de reeks van A tot Z. Binnen deze systematiek wordt bijvoorbeeld de eerste waterput die bij een onderzoek wordt aangetroffen gecodeerd als WA01, de tweede als WA02 etc. Als binnen de vulling van bijvoorbeeld WA01 verschillende lagen te onderscheiden zijn, worden de vondsten uit de bovenste laag geregistreerd als WA01A, uit de daaronder gelegen laag als WA01B, de laag daaronder als WA01C etc.

Bij beerputten is soms een stortgoot aanwezig. Hieruit afkomstige vondsten krijgen een eigen aanduiding waarbij de laag-aanduiding vervangen wordt door de code GT. Indien

bijvoorbeeld bij BP01 sprake is van een stortgoot worden de daarin aangetroffen vondsten geregistreerd als BP01GT.

Gezien de bovenstaande systematiek wordt benadrukt dat het van belang is dat bij het leeghalen van waterputten, beerputten en tonputten eventueel aanwezige bijzondere vondsten geen eigen 'vondstnummer' krijgen. Wel kan eventueel onderscheid aangebracht worden door het toekennen van een ondernummer. Ondernummers worden uitgegeven aan bijzondere vondsten en als er van een vondst een tekening of foto is gemaakt of als de onderzoeker het nodig vindt om twee voorwerpen met hetzelfde typenummer te onderscheiden. De eerste (bijzondere) vondst in laag A van BP01 krijgt dan bijvoorbeeld de code BP01A.001, de tweede BP01A.002 etc. Indien vervolgens in laag B een bijzondere vondst wordt aangetroffen krijgt deze de code BP01B.001, de tweede BP01B.002 etc.

Van belang is dat als men in het veld gestart is met het toekennen van bovengenoemde ondernummers, dit goed geregistreerd wordt. Indien bij de uitwerking aan nog meer vondsten uit de desbetreffende context een ondernummer toegekend moet worden, moet namelijk te bepalen zijn welk ondernummer aan bod is.

Met betrekking tot menselijke begravingen:

De hiërarchie is: GF01.KT01.SK01 (skelet in kist in graf) maar de vondstnotatie is:

GF01.SK02 (is skelet in graf, zonder kist)

KT01.SK01 (is skelet in kist)

SK01 (is skelet zonder graf en kist)

De notatie van vondsten in graven/kisten:

GF01.0001, GF01.0002 etc. (vondsten in graf, buiten de kist)

KT01.SK01 (skelet 1 in kist 1): skeletten worden apart genummerd. Ieder skelet krijgt een uniek nummer en is gekoppeld aan een kist of graf.

KT01.0001 (vondst 1 in/aan kist 1): andere vondsten dan een skelet krijgen een volgnummer. Dit geldt ook voor vondsten aan de kist (bijv. spijkers, kruisje etc.).

Omdat op een begraafplaats naast skeletten ook los botmateriaal voorkomt kan het handig zijn om daarnaast ook te spreken van individu. Om helderheid te verkrijgen dient dan wel een tabel te worden opgenomen waarin de relatie tussen individu, skelet, grafkuil, kist, kistvorm, spoornummer, vondstnummer, monsternummer, pathologie, geslacht, leeftijd, oriëntatie van het skelet, bijgiften etc. staan beschreven.

Monsternummering:

Voor monsters wordt een aparte monsternummerlijst bijgehouden. Het monsternummer is numeriek en begint altijd bij 001. Het monsternummer 000 bestaat niet en mag niet gebruikt worden. Ter onderscheid met de vondstnummers worden de monsternummers op zowel de analoge als digitale veldtekeningen en monsterlijsten altijd voorafgegaan door een M.

Opgemerkt wordt dat monsters uit waterputten, beerputten, beerkelders, tonputten, kelders en waterkelders een 'normaal' monsternummer krijgen. De codering, zoals gebruikt bij de vondsten, is hier dus niet van toepassing. Een monster uit laag A van BP01 (vnr. BP01A) krijgt bijvoorbeeld monsternummer M006, het monster uit laag B nummer M007 etc.

6.2. Strategie

Voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt een overleg gehouden waarbij minimaal de archeologische uitvoerder, de civieltechnisch uitvoerder en de opdrachtgever aanwezig zijn, eventueel aangevuld met een vertegenwoordiger van het bevoegd gezag.

In dit overleg wordt de praktische gang van zaken vastgesteld en wordt een planning besproken. Deze afspraken worden vastgelegd in het Plan van Aanpak.

Tijdens het verwijderen van de vloeren houdt een archeoloog toezicht. Het is van belang dat er niet dieper wordt gesloopt dan strikt noodzakelijk en dat alleen de huidige aan het maaiveld liggende vloeren worden verwijderd.

Na afloop van de sloop wordt het vlak waar nodig opgeschoond en worden alle funderingen, verstoringen en andere archeologische resten die voorkomen aan het maaiveld gedocumenteerd. Indien noodzakelijk wordt hierbij een bouwhistoricus geraadpleegd. Tevens wordt het gehele vlak geïnspecteerd op het voorkomen van vondstmateriaal, zowel op het oog als met een metaaldetector. Vondstmateriaal aan het maaiveld wordt verzameld.

In deze fase worden geen sporen gecoupeerd en vinden in principe geen ontgravingen plaats (behalve mogelijk in het OO-verdachte gebied, zie hieronder). Uitzonderingen zijn kleinschalige ontgravingen die nodig zijn om kwetsbare archeologische resten aan het maaiveld of metalen artefacten direct onder het maaiveld te verzamelen. Dit met het oog op de afdekking met betonpuin na afloop van deze fase van het onderzoek en het voorkomen van mogelijke schatgraverij.

Begeleiding van de OOO-werkzaamheden (indien noodzakelijk)

Bij OOO-werkzaamheden dient voorafgaand aan het veldwerk een kick-off meeting plaats te vinden, waarbij de veiligheid en werkwijze wordt besproken. De graafwerkzaamheden vinden plaats op aanwijzen van de (senior) OOO-deskundige onder begeleiding van een archeoloog. Bij deze werkzaamheden zal laagsgewijs gegraven worden tot het verdachte object is gelokaliseerd en verwijderd. Sporen worden gedocumenteerd en geregistreerd tot op de maximale ontgravingsdiepte zoals bepaald door de OOO-deskundige. De archeoloog krijgt voldoende tijd om de sporen te registreren en bewerken.

6.3. Omgang kwetsbare vondsten en monsters

Kwetsbare vondsten dienen op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden. Bij de omgang met deze vondsten wordt gebruik gemaakt van de Leidraad KNA Eerste Hulp bij Kwetsbaar Vondstmateriaal.

6.4. Structuren en grondsporen, scheepswrak of vliegtuig

Voor de begeleiding van de vloerverwijdering geldt:

- Na het verwijderen van de vloeren worden structuren en grondsporen aan het maaiveld indien nodig opgeschaafd / opgeschoond en vervolgens gefotografeerd en ingemeten.
- Van iedere muur- en funderingsrest wordt een hoogtemaat genomen en worden (indien mogelijk) de baksteenmaten genoteerd.
- Als vloeren aanwezig zijn, dient het vloerpatroon of een representatief deel daarvan getekend te worden. Hierbij wordt gelet op slijtagesporen, herstellingen en aanwijzingen voor de functionele indeling van de ruimte.
- Eventuele vondstrijke sporen zoals putten dienen voor het einde van de werkdag te worden afgedekt om schatgraverij te voorkomen. Om dezelfde reden dienen alle openliggende delen volledig met de metaaldetector onderzocht te zijn aan het einde van iedere werkdag.

Voor de eventuele begeleiding van de OOO-werkzaamheden geldt:

- Funderingen/muurwerk worden schoongemaakt, onderzocht en beschreven. Er wordt per structuur (per fase) minimaal genoteerd: baksteenformaat, metselverband, aantal versnijdingen, aard van de gebruikte metselspecie. Daarnaast wordt de lagenmaat van

de dikte van 5 of 10 baksteenlagen (plus één mortellaag) gemeten. Er vindt een stratigrafische opname van gemetselde muur- en funderingsresten in combinatie met grondsporen zoals insteken en uitbraaksleuven plaats. Tevens worden hoogtematen van de bovenkant, onderkant, de versnijdingen en het begin en einde van het muurwerk genomen. Bouwkundige details zoals nissen, reparaties of faseringen dienen nauwgezet te worden gedocumenteerd. Van bijzondere details dient een tekening gemaakt te worden. Als vloeren aanwezig zijn, dient het vloerpatroon of een representatief deel daarvan getekend te worden. Hierbij wordt gelet op slijtagesporen, herstellingen en aanwijzingen voor de functionele indeling van de ruimte. Bij het aantreffen van houtconstructies dient gelet te worden op bewerkingssporen en houtmerken.

- Van iedere niet-recente bakstenen muur en fundering wordt een aantal bij voorkeur complete bakstenen bewaard als monster.
- Van niet-recente bakstenen vloeren wordt de omvang, hoogte en constructie vastgelegd. Bakstenen worden bemonsterd zoals bij muurwerk. Tegels worden bemonsterd of integraal geborgen.
- Bijzonder gevormde bakstenen worden compleet vastgelegd en bewaard.
- Natuursteenblokken in de context van bakstenen muren worden compleet vastgelegd en bewaard.
- Bij het voorkomen van niet-recente houten constructies zal de hele constructie op (detail-) tekening en foto vastgelegd worden. Houtverbindingen dienen vastgelegd te worden. Indien mogelijk wordt van ieder constructiedeel ter plaatse de houtsoort bepaald door een specialist. Indien dat niet mogelijk is, wordt ieder constructiedeel bemonsterd of in zijn geheel geborgen. Tevens kunnen monsters genomen worden ter verkrijging van een datering. Opdrachtgever en Bevoegde Overheid worden onmiddellijk gewaarschuwd. In gezamenlijk overleg tussen partijen zal vervolgens worden bepaald hoe met deze resten dient te worden omgegaan.
- Bij het voorkomen van houten funderingen onder niet-recent (bak-)stenen muurwerk dient het houtwerk behandeld te worden als boven beschreven is. Vastgelegd moeten minimaal worden de omvang, de hoogte, de verbanden, de houtsoorten en de sporen van houtbewerking.
- Indien noodzakelijk wordt de muur, per bouwfase, verwijderd. Dit kan betekenen dat er ook meerdere aanzichten getekend dienen te worden. Muurwerk mag pas verwijderd worden nadat de constructies en bouwsporen bouwhistorisch en archeologisch zijn geïnterpreteerd en gedocumenteerd. In geval van verwijdering dienen de muurresten bij voorkeur niet dieper verwijderd te worden dan noodzakelijk voor de nieuwbouw.
- Vondstrijke sporen zoals waterputten worden op de dag van aantreffen afgewerkt en leeggehaald. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan dienen zij aan het einde van de werkdag te zijn veiliggesteld voor schatgravers, bij voorbeeld door het afdekken met rijplaten. Om dezelfde reden dienen alle openliggende delen volledig met de metaaldetector onderzocht te zijn aan het einde van iedere werkdag.

6.5. Lichten (bij waterbodems)

Niet van toepassing.

6.6. Aardwetenschappelijk onderzoek

In deze fase van het onderzoek is geen aardwetenschappelijk onderzoek voorzien. De enige ontgravingen zijn mogelijk de OOO-benaderingen en deze lenen zich waarschijnlijk niet of in ieder geval veel minder goed voor profielopnames dan de ontgraving voor de geplande parkeerkelder.

6.7. Anorganische artefacten

- (Mogelijke) ontplofbare oorlogsresten worden door de (senior) OOO-deskundige verwijderd. Het is niet noodzakelijk deze voor het archeologisch onderzoek te registreren, tenzij ze een duidelijk verband hebben met archeologische resten in het plangebied.
- Moderne vondsten (1950 en later) worden niet verzameld.
- Stortvondsten worden per werkput verzameld en geregistreerd.
- Bij de aanleg van de vlakken wordt vondstmateriaal zoveel mogelijk per stratigrafische eenheid (laag of spoor) verzameld.
- Vondsten uit een woon- of afvallaag worden apart verzameld.
- Waar geen stratigrafische eenheden zichtbaar zijn, worden vondsten verzameld in vakken van maximaal 5 x 5 m.
- Indien sprake is van vondstconcentraties (concentraties van scherven o.i.d.), worden deze als punten of polygonen ingemeten.
- Metaalvondsten worden nauwkeurig op x-, y- en z-coördinaat ingemeten (behalve spijkers en recent materiaal).
- Fragiele en/of belangwekkende vondsten dienen op de plaats van aantreffen gefotografeerd te worden.
- Vondsten en monsters worden geborgen en behandeld volgens de richtlijnen van de veldhandleiding archeologie. Zo nodig wordt een specialist ingeschakeld ter voorkoming van informatieverlies of beschadiging.

6.8. Organische artefacten

- Organische artefacten dienen (ingebed in het sediment) op zodanige wijze te worden verpakt en bewaard dat conservering is gewaarborgd. De objecten dienen daarna voor nadere conservering aangeboden te worden aan een daartoe gecertificeerd bedrijf. Zie verder paragraaf 6.7 – Anorganische artefacten en 6.3 – Kwetsbaar vondstmateriaal.

6.9. Archeozoologische, archeobotanische en fysisch antropologische resten

- Bij het aantreffen van een (mogelijk) diergraf wordt de archeozoologisch specialist ingeschakeld.
- Bij het aantreffen van fysisch antropologische resten wordt de fysisch antropoloog ingeschakeld.
- Monstername is in deze fase van het onderzoek niet voorzien.

6.10. Overige resten

Niet van toepassing in deze fase van het onderzoek.

6.11. Dateringstechnieken

Niet van toepassing in deze fase van het onderzoek.

6.12. Beperkingen

- Het onderzoek beperkt zich tot het niveau direct onder de huidige vloeren. Eventuele ontgravingen voor OOO zullen naar verwachting zeer kleinschalig zijn.
- Bij een OOO-onderzoek dienen alle aanwezige werknemers, inclusief de archeologen, tenminste een certificaat voor Basiskennis OOO te hebben en ingeschreven te zijn bij de Stichting VOMES in het Certificaatregister CS-OOO.

7. UITWERKING EN CONSERVERING

De uitwerking en conservering van fase 1 wordt gecombineerd met de uitwerking en conservering van fase 2.

7.1. Structuren, grondsporen, scheepwrak of vliegtuig, vondstspreidingen

- Alle grondsporen en structuren worden voor zover mogelijk geïnterpreteerd en gedateerd. Het resultaat is een allesporenkaart die wordt toegevoegd aan het PvE voor fase 2.
- Het PvE voor fase 2 bevat de voorlopige beschrijving en analyse (voor zover mogelijk) van de in fase 1 aangetroffen grondsporen en structuren.
- De uitwerking moet ook conform de Haarlemse richtlijnen voor archeologisch onderzoek plaatsvinden. Ook dienen bij de dataverwerking de bij de Haarlemse richtlijnen behorende formats voor sporen-, vondsten-, monster-, foto-, en tekeningenlijsten gebruikt te worden.

7.2. Analyse aardewetenschappelijke gegevens

Niet van toepassing.

7.3. Anorganische artefacten

- De vondsten/resten worden gesplitst en vervolgens op correcte wijze opgeslagen tot de verdere uitwerking na afloop van fase 2.
- Van bijzondere en kwetsbare vondsten wordt direct na het veldwerk van fase 1 een conserveringsvoorstel en een selectievoorstel geformuleerd. Dit voorstel wordt voorgelegd aan de bevoegde overheid en de depothouder/eigenaar. De conservering vindt uitsluitend plaats door een gespecialiseerd bureau.

7.4. Organische artefacten

Zie paragraaf 7.3 – Anorganische artefacten.

7.5. Archeozoölogische en -botanische resten

Zie paragraaf 7.3 – Anorganische artefacten.

7.6. Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten e.d.)

Van fase 1 wordt een allesporenkaart gemaakt waaraan (voor zover mogelijk) interpretaties en dateringen zijn toegevoegd. Deze allesporenkaart wordt toegevoegd aan het PvE voor fase 2.

8. (DE)SELECTIE EN CONSERVERING

8.1. Selectie materiaal voor uitwerking

De selectie van het materiaal voor uitwerking vindt plaats na afloop van fase 2.

8.2. Selectie materiaal voor deponering en verwijdering

De selectie van het materiaal voor deponering en verwijdering vindt plaats na afloop van fase 2.

8.3. Selectie materiaal voor conservering

Van bijzondere en kwetsbare vondsten wordt direct na het veldwerk van fase 1 een conserveringsvoorstel en een selectievoorstel geformuleerd. Voor overige vondsten geldt dat de selectie voor conservering plaatsvindt na afloop van fase 2.

In een conserveringsrapport dient te worden vastgelegd welke vondsten op welke wijze en met welke middelen zijn geconserveerd.

9. DEPONERING

9.1. Eisen betreffende depot

De vondsten en documentatie dienen tijdelijk te worden bewaard in het depot van de opdrachtnemer waarna het geheel binnen twee jaar na afronding van fase 2, conform de daarvoor geldende normen en eisen (KNA-specificatie DS 02 & DS 03) en conform de normen en eisen van het depot, wordt overgedragen aan het archeologisch depot van de gemeente Haarlem.

De digitale documentatie wordt conform KNA-specificatie DS 05 overgedragen aan het e-Depot.

9.2. Te leveren product

De volgende producten dienen geleverd te worden:

- Ten minste drie weken voorafgaand aan de start van het veldwerk wordt een Plan van Aanpak (PvA) ter beoordeling aan het bevoegd gezag voorgelegd.
- Een weekverslag aan het einde van iedere werkweek.
- Een allesporenkaart en overzicht van de voorlopige resultaten worden opgenomen in het PvE voor fase 2.

10.RANDVOORWAARDEN EN AANVULLENDE EISEN

10.1. Personele randvoorwaarden

Het onderzoek moet verricht worden door een BRL SIKB 4000, protocol 4004, gecertificeerd bedrijf. Het veldwerk moet worden uitgevoerd onder dagelijkse leiding van een senior KNA-archeoloog. Voor de projectleider (senior archeoloog) betekent dit dat hij/zij aantoonbare ervaring heeft in stadskernarcheologie. De senior-KNA archeoloog die het veldwerk aanstuurt is dagelijks in het veld aanwezig, of bij uitzondering in ieder geval bereikbaar voor vragen van het bevoegd gezag. De graafwerkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd door een kraanmachinist met relevante ervaring. De materiaalanalyses worden uitgevoerd door specialisten met aantoonbare ervaring op het gebied van materiële cultuur, botanische en archeozoologische resten uit de te verwachten perioden.

Bij een OOO-onderzoek dienen alle aanwezige werknemers, inclusief de archeologen, tenminste een certificaat voor Basiskennis OOO te hebben en ingeschreven te zijn bij de Stichting VOMES in het Certificaatregister CS-OOO.

10.2. Overlegmomenten

- Ten minste tien werkdagen voorafgaand aan het veldwerk stelt archeologisch uitvoerder Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem via email op de hoogte van de startdatum en de verwachte duur van het onderzoek.

- Bij de start en na afloop van het onderzoek in het veld tussen de archeologisch aannemer en het Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem.
- Bij het aantreffen van bijzondere/behoudenswaardige vondsten, sporen en/of structuren wordt contact opgenomen met het Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem en de opdrachtgever.
- Bij het aantreffen van archeologische resten die, conform dit PvE, niet verwacht worden, wordt contact opgenomen met het Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem en de opdrachtgever.
- Overleg met het bevoegd gezag en de opdrachtgever vindt plaats als de bevindingen in het veld significant afwijken van de uitgangspunten in dit PvE (zie hoofdstuk 11).
- Na afloop van het veldwerk wordt dit per email door de archeologisch aannemer aan het Bureau Archeologie van de gemeente Haarlem gemeld.

10.3. Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie

Het onderzoek dient te worden uitgevoerd conform de KNA (4.1), de Haarlemse richtlijnen voor archeologisch onderzoek en het PvE. Alle archeologische veldwerkzaamheden staan onder verantwoordelijkheid van de leidinggevende archeoloog. Werkzaamheden en/of situaties die afwijken van dit Programma van Eisen dienen eerst te worden voorgelegd aan de deskundige namens de bevoegde overheid en de opdrachtgever. Relevante wijzigingen tijdens het veldwerk (strategie, methodiek, locatie, etc.) of tijdens uitwerking en conservering worden schriftelijk (per e-mail) aan de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid voorgelegd en mogen alleen na schriftelijke goedkeuring worden doorgevoerd. Meer- en minderwerk vindt slechts plaats na schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en de deskundige namens de bevoegde overheid. Ten aanzien van evaluatie en overleg zie § 8.1 en 10.2 en hoofdstuk 11.

10.4. Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen

- Voor aanvang van het veldwerk stuurt de uitvoerder dit PvE aan de depothouder/eigenaar van de gemeente Haarlem.
- De opdrachtgever is verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het terrein, evenals voor de plaatsing van afzettingen, het regelen van vergunningen, betredingstoestemming.
- De opdrachtgever is verantwoordelijk voor het doen van een KLIC-melding voor de start van de werkzaamheden.
- De opdrachtgever is verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen om schatgraverij tegen te gaan. De tijdens de projectvergadering besproken voorzieningen tegen schatgraven zijn een afzetting met hekken én 24-uurs bewaking d.m.v. van Bouwatch-camera(s) met volledige dekking voor het hele terrein. Bij verdenking van activiteiten op het terrein moet het terrein gecontroleerd worden door een bewaker van de leverende partij.
- Het goedgekeurde PvE dient tijdens het veldwerk op de werklocatie aanwezig te zijn.
- Dit PvE betreft de eisen die vanwege het archeologisch belang aan het onderzoek worden gesteld. Dit laat onverlet dat wettelijke en andere regelgeving aangaande het uitvoeren van werkzaamheden moet worden gevolgd (o.a. Arbowet).
- Ten aanzien van evaluatie en overleg zie § 8.1 en 10.2 en hoofdstuk 11.
- De externe communicatie (bijv. met de pers) rondom het archeologisch onderzoek kan enkel plaatsvinden in samenspraak en met goedkeuring van de opdrachtgever en het bevoegd gezag.
- De inhoud van sporen met veel vondsten zoals afvalkuilen, water- en/of beerputten dienen i.v.m. schatgravers steeds aan het einde van de dag zijn veiliggesteld.

11. WIJZIGINGEN TEN OPZICHTE VAN HET VASTGESTELDE PVE

11.1. Wijzigingen tijdens het veldwerk

Indien tijdens de veldwerkfase belangwekkende zaken worden aangetroffen die niet in het PvE zijn voorzien vindt overleg plaats met de bevoegde overheid, de depothouder/eigenaar en de opdrachtgever. Na overeenstemming worden de wijzigingen schriftelijk vastgelegd in een bijlage bij het Programma van Eisen.

Als bij de ontsluiting van het terrein of tijdens het veldwerk blijkt dat het opgestelde PvE naar het zich laat aanzien onvoldoende aansluit op de aanwezige archeologische situatie, dan dient in samenspraak met de opdrachtgever en de bevoegde overheid het PvE te worden geëvalueerd. De bevoegde overheid moet vervolgens beoordelen of het onderzoek in deze vorm doorgang kan vinden. Als dat niet zo is, moet het PvE worden geactualiseerd. Indien het onderzoek niet als zodanig kan worden uitgevoerd, wordt de opdrachtgever door de bevoegde overheid geïnformeerd over de consequenties en het nieuw te volgen proces. Pas na goedkeuring van het gewijzigde PvE door de bevoegde overheid kan het veldwerk/uitwerking worden vervolgd. De bevoegde overheid kan even wel ook de noodzaak tot wijziging eisen, waarna overleg volgt met de uitvoerder en opdrachtgever.

11.2. Belangrijke wijzigingen

Onderstaande belangrijke wijzigingen worden te allen tijde aantoonbaar voorgelegd aan de opdrachtgever en de bevoegde overheid.

- Wijzigingen van de gehanteerde onderzoeksmethode
- Wijzigingen van de fysieke en/of technische omstandigheden
- Bij het aantreffen van bijzondere/behoudenswaardige archeologische resten.
- Bij het aantreffen van sporen die gedeeltelijk buiten het bereik van de bodemversturende activiteiten/opgraving vallen (bijv. greppels, kuilen, water- en/of beerputten etc.) en waarvan naar het oordeel van de archeologisch aannemer het behoud daarvan in de bodem in het geding komt bij de uitvoering van de werkzaamheden.
- Wijzigingen als gevolg van bijzondere, onvoorziene en/of onverwachte aantallen vondsten, materiaalcategorieën die deponering en conservering van vondstcomplexen significant beïnvloeden, worden tevens aan de depothouder voorgelegd.
- Afwijkingen ten aanzien van de in onderhavig PvE geformuleerde archeologische verwachting (in periode, aard, diepteligging, omvang en vondstdichtheid).
- Vastleggen van (aanvullende) overleg- en evaluatiemomenten.
- Wijzigingen in de planning.

11.3. Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk

Dit is pas van toepassing in fase 2.

11.4. Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering

Dit is pas van toepassing in fase 2.

12.LITERATUUR EN BIJLAGEN

12.1. Literatuur

- Biesboer, P., 1987: Een Haarlems interieur in Philadelphia, in *Haarlem Jaarboek 1986*, p. 97-104.
- Carmiggelt, A. en P.W.J.M. Schulten, 2002: *Leidraad 1 Veldhandleiding Archeologie*, College voor de Archeologische Kwaliteit, Zoetermeer.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2006: *Leidraad KNA Eerste Hulp bij Kwetsbaar vondstmateriaal*.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.1*.
- Groot, R.W. de, 2016: *Een inkijk in de bodem van de Spaarnwouder- en Harmenjansbuurt, gemeente Haarlem. Archeologisch onderzoek: een archeologische begeleiding (protocol opgraven) van het plaatsen van ondergrondse afvalcontainers in Haarlem*, Weesp (RAAP-rapport 3101).
- Miedema, H., 1983: Noordnederlandse majolica: kast opruimen, in *Oud-Holland – Journal for Art of the Low Countries*, vol. 97, deel 4, p. 233-234.
- noaa.cultureelerfgoed.nl
- Numan, A.M. / J.M. Poldermans, 1988: Archeologische kroniek over 1987, Spaarnwouderstraat 93, in *Haarlems Bodemonderzoek 21*, p. 68.
- Numan, A.M. / J.M. Poldermans, 1989: Archeologische kroniek over 1987, Spaarnwouderstraat 91, in *Haarlems Bodemonderzoek 22*, p. 60.
- Schaars, D., 2018: *Bouwhistorische verkenning met waardenstelling: Oostvest 54-56 Haarlem*, Nijmegen (Monumenten Advies Bureau).
- Wilbers, A.W.E. / S. Moerman, 2021: *Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase: Fietszfabriek (Houtmarkt 7, Oostvest 54-56), Haarlem, gemeente Haarlem, Noordwijk (IDDS Archeologie rapport 2585)*.
- Zalinge, A. van, P. van Kempen & L. Fialho, 2014: Haarlemse Richtlijnen. Aanvullende specificaties ten behoeve van archeologisch onderzoek in de gemeente Haarlem. (Versie: 2.0, oktober 2014).

12.2. Bijlagen

1. Lijst met te verwachten aantallen
2. Overzicht te raadplegen specialisten/specialismen
3. Topografische kaart
4. Locatiekaart

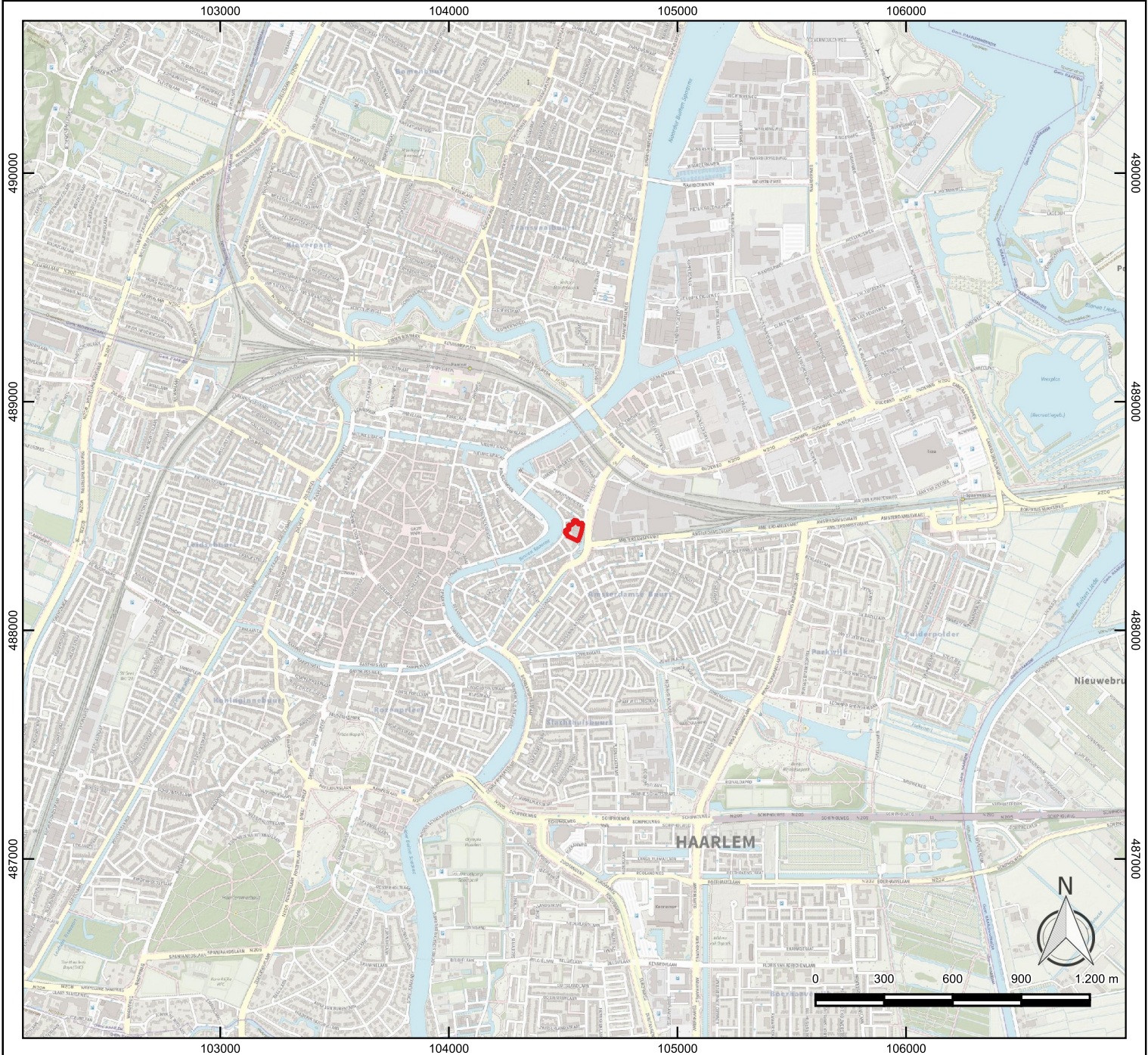
Bijlage 1: Lijst met te verwachten aantallen

Aangezien de uitwerking van het onderzoek pas plaatsvindt na fase 2, is de lijst met te verwachten aantallen voor deze fase niet van toepassing. In fase 1 is alleen eventuele conservering van kwetsbare of bijzondere vondsten voorzien, maar het valt op voorhand niet te voorspellen of deze zullen worden aangetroffen en in wat voor hoeveelheden.

Bijlage 2: Overzicht te raadplegen specialisten/specialismen

Vondstcategorie	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij PvA"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij veldwerk"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij uitwerking"
Aardewerk	Nee	Nee	Ja
Bouwmateriaal	Nee	Nee	Ja
Metaal (ferro)	Nee	Nee	Ja
Metaal (non-ferro)	Nee	Nee	Ja
Slakmateriaal	Nee	Nee	Ja
Vuursteen	Nee	Nee	Ja
Overig natuursteen	Nee	Nee	Ja
Glas	Nee	Nee	Ja
Menselijk botmateriaal onverbrand	Nee	Ja (behalve bij losse vondsten)	Ja
Menselijk botmateriaal verbrand	Nee	Ja	Ja
Dierlijk botmateriaal onverbrand	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Dierlijk botmateriaal verbrand	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Visresten	Nee	Nee	Ja
Schelpen	Nee	Nee	Ja
Hout	Nee	Ja	Ja
Houtskool(monsters)	Nee	Nee	Ja
Textiel	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Leer	Nee	Nee (behalve als zeer fragiel)	Ja
Submoderne materialen	Nee	Nee	Nee
Monstername			
Algemeen biologisch monster (ABM)	Nee	Nee	Ja
Algemeen zeefmonster (AZM)	Nee	Nee	Nee
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	Nee	Nee	Ja
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	Nee	Nee	Ja
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	Nee	Nee	Ja
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	Nee	Nee	Ja
Monsters voor koolstofdatering (^{14}C)	Nee	Nee	Ja
DNA	Nee	Ja	Ja
Dendrochronologisch monster	Nee	nee	Ja

Bijlage 3: Topografische kaart

Legenda

 plangebied

IDDS
's- Gravedijkseweg 37
2201 CZ Noordwijk
info@idds.nl
T 071 - 402 85 86

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@idds.nl
T 071 - 402 85 86

Project: Fietsnabierk, Haarlem

OM nr.: -

Versie: 1

Projectnr.: A1417

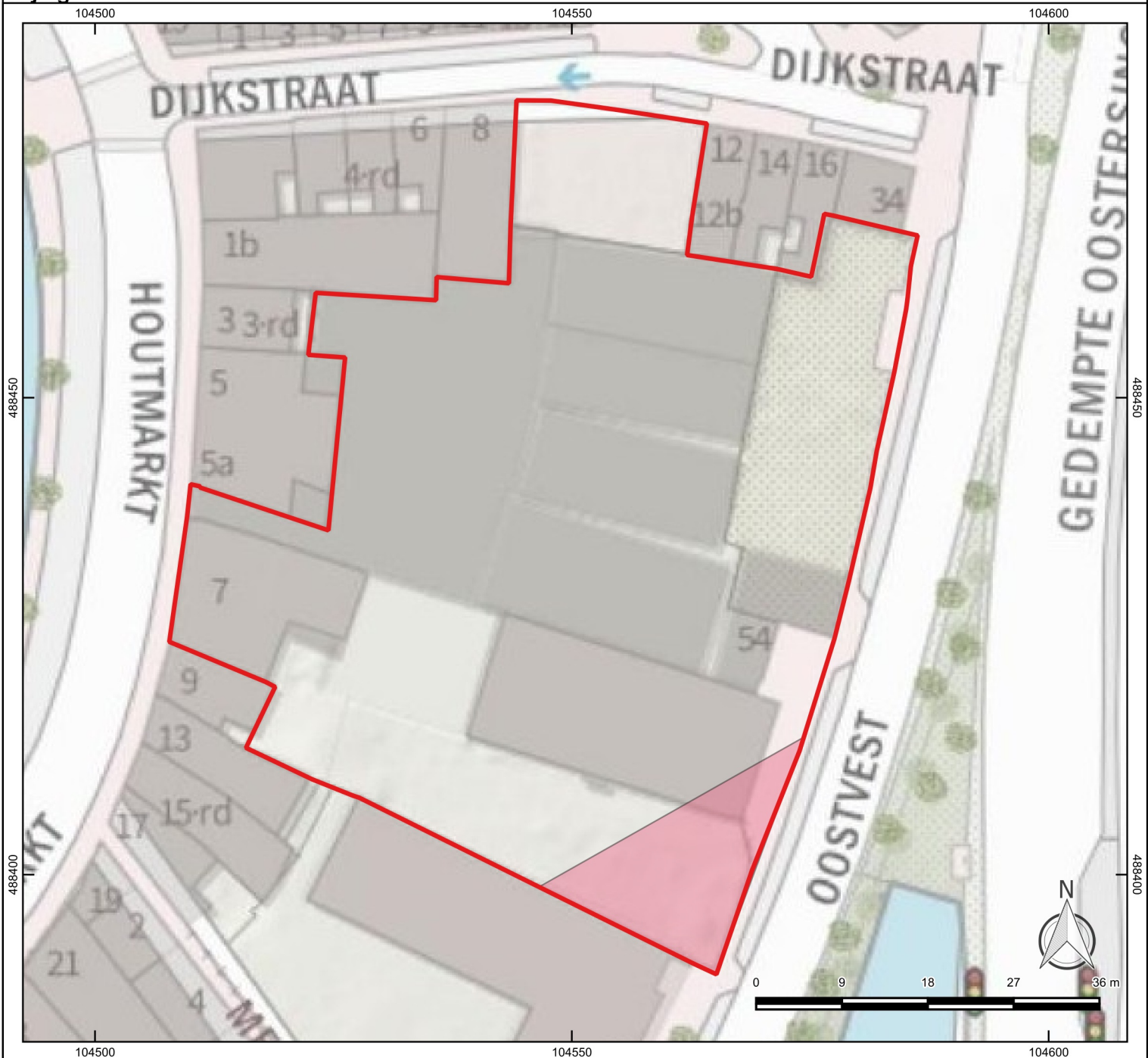
Formaat: A4

Schaal: 1:25.000

Datum: 22-9-2021

Tekenaar: SMO

Bijlage 4: Locatiekaart

Legenda

- plangebied
- OO-verdacht

IDDS
's- Gravendijkseweg 37
2201 CZ Noordwijk
IDDS.NL

Postbus 126
2200 AC Noordwijk
info@iddds.nl
T 071 - 402 85 86

integrale expertise bij ruimtelijke ontwikkeling

Project: Fietsnfabriek, Haarlem

OM nr.: -

Versie: 1

Projectnr.: A1417

Formaat: A4

Schaal: 1:600

Datum: 22-9-2021

Tekenaar: SMO